

INTERJÚ A BÉKÁSMEGYERI NEVELÉSI TANÁCSADÓ MUNKATÁRSAIVAL

Tót Éva: Kérem, mutatkozzanak be.

Kaszab Zita vagyok, az intézmény jelenlegi vezetője. 1982-ben kerültem ide, korábban klinikán, illetve kórházban dolgoztam. Klinikai szakpszichológus vagyok, ebből a témából doktoráltam. A III. kerületben korábban egy nevelési tanácsadó működött, aztán az intézmény kettévált, főleg az óriási terület miatt, és lett egy kihelyezett részleg, ahol kezdetben csak ketten-hárman voltunk pszichológusok. Majd szakmailag és adminisztratív módon is szétvált a két intézmény. Pár évig vezető-helyettesként dolgoztam, 1995-ben neveztek ki öt évre. Az intézményvezetői feladatok mellett rendelék is, gyakorlatilag közel azonos óraszámban, mint a kollégáim.

Pintér Ilona vagyok, a pedagógiai pszichológia a szakterületem. Eredeti végzettségem szerint pedagógus diplomám van, később szereztem pszichológusi végzettséget és letettem a szakvizsgát. 1995-ben kezdtem ebben az intézményben dolgozni. Előtte gyógypedagógusként dolgoztam, majd a megyei pályaválasztási tanácsadóban voltam Szekszárdon, és körülbelül nyolc évig tanítottam pszichológiát a Kereskedelmi és Vengéglátóipari Főiskolán. Egyébként a mai napig is tanítok.

T. É.: Mikor, milyen céllal hozták létre ezt az intézményt, és mik a feladatai?

K. Z.: Ez az intézménytípus most lesz harminc éves. A hatvanas évek végén hoztak egy olyan határozatot fővárosi szinten, hogy ki kell alakítani a nevelési tanácsadók hálózatát. Ez gyakorlatilag a gyermek- és ifjúságvédelem keretében alakult meg, és a határozat szerint minden kerületben kellett lennie egy ilyen intézménynek. Ez fejlődött tovább országos hálózattá. Úgy tudom, hogy jelenleg minden megyei városban és kisebb városokban is, országosan százvalahány helyen működik nevelési tanácsadó. A III. kerület az elsők között hozta létre a maga nevelési tanácsadóját, amely kezdetben a Szellő utcai, akkor kiegészítőnek nevezett általános iskolában működött. Egyre bővült a kapacitása és a munkatársak száma, aztán létrejött a békásmegyeri kihelyezett részleg, és végül a kilencvenes években kaptunk itt végleges helyet, mint Békásmegyeri Nevelési Tanácsadó. Korábban mint részlegnek különféle iskolákban volt egy-két termünk, ahol rendelhattunk. Ez a munkafeltételek szempontjából sem nagyon felelt meg. Először Csillaghegyen voltunk tíz fővel, aztán itt a lakótelep közepén egy bölcsődeépület felét kaptuk meg, a létszám pedig tizenhat főre emelkedett.

T. É.: Milyen lényeges változásokat tapasztaltak itt a lakótelepen az elmúlt években?

P. I.: A folyamatos beköltözés nyomán egyre jobban megnőtt az itteni lakosok száma, és ezzel nőtt a problémás családok és a problémás gyerekek száma is. Ebben a körzetben hat iskola és ugyanannyi óvoda működik, a lakosok száma 80 ezer körül jár, ami egy Veszprém méretű városnak felel meg.

K. Z.: Egyértelműen nőtt az igény a területen. három évestől tizennyolc éves korig fogadunk gyerekeket, illetve a szüleiket. Egyre több problémás helyzetű család került a lakótelepre, és ez azt igényelte, hogy minél változatosabb módszereket alkal-

mazzunk, és minél komplexebb kezelést lehetővé tevő, sokféle képzettségű szakembert vegyünk fel. Pszichológusok, gyógypedagógusok, családgondozók, mozgásfejlesztő szakember, logopédus dolgozik velünk. A logopédia önálló részlegként is működik ugyanebben az épületben, és most decembertől a nevelési tanácsadónak is van ilyen képzettségű szakembere.

T. É.: Milyen a viszony a fenntartóval, és hogyan finanszírozzák az intézményt?

K. Z.: Fenntartónk a III. Kerületi Önkormányzat. Közvetlen felettes szervünk a Kulturális és Oktatási Ügyosztály, illetve annak a vezetője. Csak részben vagyunk önálló intézmény. Bér vonatkozásában a kérdéseket magunk dönthetjük el, a keretet mi határozhatjuk meg, de a tervezetet az önkormányzat hagyja jóvá. Előfordul persze, hogy nem kapjuk meg időben a pénzt, de ez másutt is előfordul. A működésünkhöz szükséges összeget egyébként megkapjuk, eddig még nem voltak alapvető finanszírozási gondjaink. Minden évben statisztikai jelentést készítünk, illetve beszámolunk a munkánkról, és ezt elküldjük a KSH-ba, illetve a Nevelési Tanácsadók Szakfelügyeletébe is.

T. É.: Lehetne-e statisztika alapján képet adni arról, hogy mekkora az itt megfordulók száma?

K. Z.: Évente egyre nő az ellátottak köre, most körülbelül hat-hétszáz gyerek kerül hozzánk, akik a szülőkkel jönnek. A beutalás úgy történik, hogy egyrészt az intézmények, az óvodák és az iskolák utalják hozzánk a gyerekeket különféle problémákkal, akiket a szüleikkel együtt fogadunk. A szülőnek mindenképpen tudnia kell erről: vagy együtt jön a gyerekekkel, vagy írásos beleegyezését kell adnia. Mód van arra is, hogy a szülő önként hozza a gyereket, tehát nyitva áll az intézet. Mivel az iskolaérettségi vizsgálatokat is mi végezzük, ez is egy szűrő, vagy az óvoda szűrése alapján derülhet ki a probléma. Most például az iskolaérettségi vizsgálat során kétszáz gyereket vizsgáltunk meg, ami növekedés az előző évekhez képest, mert a korábbi években százötven körül volt a gyerekek száma, tehát harminc százalékkal nőtt. Kevésbé jellemző, de bárki bejöhet az utcáról azzal, hogy problémája van a gyerekekkel, és szeretne segítséget kérni. Nyitvatartási időben bármikor jöhetnek, természetesen egyeztetni kell, hogy mikor tudjuk a részletes vizsgálathoz vagy foglalkozáshoz fogadni őket. Erre azért is szükség van, mert hetente egyszer péntekenként team-et tartunk, akkor osztjuk el az eseteket a kollégákkal, attól függően, hogy milyen problémáról van szó.

T. É.: Mekkora a kihasználtsága az intézménynek és az itt dolgozó szakembereknek?

K. Z.: Száz százalék, sőt, még azt is meghaladja. Egyre nő a problémák száma, és egyre több szakemberre lenne szükség. A pszichoterápiás kezelés időigényes, és ideálisabb lenne, ha kevesebb esettel tudnánk dolgozni, mert a kollégák jelenleg nagyon leterheltek. Egy kollégára száz körüli eset jut, ami gondozást igényelne, és akkor még vizsgálni is kell, szakvéleményt kiállítani, szűrni, és ez nagyon sok.

T. É.: Nézzük külön az egyes ellátási formákat és az ott jelentkező létszámot.

K. Z.: Tehát vannak az iskolaérettségi vizsgálatok, amiket nem is munkaidőben, hanem túlórában végzünk. Akkor van a szakvélemények adása, amit az új törvény

alapján kell készítenünk. Emellett a nyelvi felmentéseknek a tömege érkezik. És emellett van a szűrés, meg a terápia. Mindezek mellett, a munkaidőn kívül, mert azon belül erre már nincs módunk, különféle egyéb módszereket alkalmazunk: például szülő-csoportot szervezünk, van egy dadogó-csoportunk, és egy serdülő-csoportunk. Az itt ülő kollégánő pályaválasztási tanácsadással is foglalkozik, ez a szűkebb szakterülete, de ez már az alapellátási feladatok mellett, illetve azon kívül van.

T. É.: Milyen szervezetekkel áll kapcsolatban a tanácsadó az iskolákon és az óvodákon kívül?

P. I.: A gyermekorvosi rendelővel, illetve a gyermekorvosokkal, a gyámhatósággal, a családgondozókkal, illetve a családsegítő szolgálattal. Az 1997-es törvény alapján megalakult a gyermekjóléti szolgálat itt a kerületben is. Van egy félállású pszichiáterünk, ha szükséges, akkor itt folyik a kezelés, a kórházi elhelyezést pedig szükség szerint szervezzük meg. Az az egyik probléma, hogy nincs egy jól kiépített egészségügyi hálózat, ami háttérintézményként funkcionálna, ahova be tudnánk utalni a rászorulókat. Gyakran csak a személyes kapcsolatainkra vagyunk utalva. Nem azt mondom, hogy ne lehetne ismeretség nélkül is felhívni egy egészségügyi intézményt, de azért nem ugyanaz a helyzet.

T. É.: Melyek manapság a legjellemzőbb problémák?

P. I.: Én úgy érzékelem, hogy az iskolák egyre tehetetlenebbek. A családokban egyre inkább halmozódnak a problémák, és ez megjelenik a gyerekek magatartásában is. Úgy tűnik, hogy a pedagógusok több okból, például az anyagi és erkölcsi megbecsültség hiánya, és a képzettségükben meglévő hiányok miatt sem képesek kezelni a problémák nagy részét.

T. É.: Ez milyen konkrét formákban jelentkezik?

P. I.: Több esetben előfordul, hogy olyan gyerekeket küldenek, akik nem jelentenek igazán kezelésre szoruló esetet. A pedagógusok ott is problémát jeleznek, ami a mi szempontunkból nem minősül igazán kezelendő problémának.

T. É.: Mondana konkrét példát erre?

P. I.: Magatartási dolgokról van szó, vagy olyan gyerekekről, akik nem tudnak együtt haladni a többivel. Vannak olyan konfliktusok, amelyeket nem tudnak az iskolán belül kezelni, vagy olyan konfliktusokról, amelyek a szülőkkel alakulnak ki. Ilyenkor sokkal könnyebbnek tűnik, hogy ezeket átutalják máshova. Természetesen a pedagógus csak a szülő tudtával, írásos hozzájárulásával küldheti hozzánk a gyerekeket. Az a tehetetlenség, hogy a pedagógusok nem tudnak bizonyos helyzetekkel mit kezdeni, a szülőkkel való beszélgetésekből is kiderül. Még mindig általános az a hagyomány, hogy beírnak az ellenőrzőbe, tehát nem rendezik el az iskolában elrendezhető, a pedagógus hatáskörébe, szakmai kompetenciájába tartozó problémákat, hanem visszautalják a családba, vagyis labdáznak a felelősséggel. Sokszor találkozunk a pedagógusok részéről azzal az észrevétellel, hogy könnyű nekünk jelezni, hogy nem látunk igazi problémát, bezzeg ha kimennénk, és megnéznénk a gyerekeket csoportban, majd ott meglátnánk. Az a tapasztalatunk, hogy a tanárok nincsenek eléggé felkészülve arra a kommunikációra alapozott, interakciós tanítási

gyakorlatra, ami megelőzhetné a konfliktusok nagy részét. A pedagógusnak tudnia kellene kezelni a csoporthatásokat. Ennek nem csak az elméletét kellene ismerni, hanem a gyakorlatban is kellene tudni alkalmazni. Az idősebb pedagógusoknak ebben igen komoly hiányosságaik vannak, innen is ered a tehetetlenség. A régi sémák köszönnek vissza, amit ők maguk tapasztaltak a saját bőrükön. Vagyis nagy hiányosság a pedagógiában, hogy spontán módon történik a nevelés. Nagyon hiányos a pedagógiai eszköztár.

T. É.: Ez azt jelenti, hogy a pedagógiai képzettség hiányosságai is termelik a problémákat?

P. I.: Igen, azt gondolom, hogy van ilyen. Nem egy esetben durva példák is vannak erre. Jellemző a büntetéscentrikusság, a tolerancia hiánya, a fizikai bántalmazás is előfordul néha, vagy a megszegényítés, szóval minden, ami a nagykönyvben negatívumként van feljegyezve.

T. É.: Hogy lehetne ezen változtatni?

P. I.: A pedagógusok mentálhigiénéjével kellene többet foglalkozni. Emellett társadalmi helyzetük rendezésére is szükség lenne, mert ha az alaphangulatot a meg nem becsültség, a túlterheltség, a hiábavaló hadakozás jellemzi, ez érthetően meghatározza a munka minőségét, és azt, hogy mennyire törekszik valaki minőségi munkát végezni. Nyilván mindannyiunkban nagyobb lenne a készség arra, hogy önmagunkat, az ismereteinket megújítsuk, ha a körülmények jobbak lennének. Ha nem kellene például a megélhetésért ennyifelé rohanni. Sokszor lehet találkozni szereptévesztésekkel is. Amikor a magánéleti gondok ugyanolyan zűrzavarosak, mint bármely más embernél, és ugyanolyan gondok feszítenek valakit, nem tudja ezeket elválasztani a munkájától. Bizony olyan szereptévesztések is mindig voltak a pedagógusoknál, hogy a háziasszonyi meg az egyéb női attitűdök, szereptartalmak érvényesültek az iskolában, pedig az a hely nem igazán alkalmas erre. Példaként az osztálytermi díszítésekben megnyilvánuló ízlést említeném. Ez is azt jelzi, hogy nem elég tisztázott, nem elég körülhatárolt a két világ. Nincs a pedagógus arra ösztönözve, hogy újítson, hogy finanszírozza magának a továbbképzést. Se ideje, se pénze. Azt gondolom, hogy az „értelmisség hanyatlása” jegyében oda jutottak, hogy már nem is olvasnak.

Vagyis a legsürgősebben a pedagógus mentálhigiénéjével kellene valamit kezdeni. Amivel például esélyt kapna arra, hogy mondjuk egy tantestületben létrejövő csoportban megerősödjék önbizalmát, önbecsülését illetően, és tudjon harcolni a feltételekért, a jogaiért. Ez ötleteket adhatna a további munkához is. Próbálkoztunk egyébként ezzel, hirdettünk kétszer is pedagógus-csoportot, amiből egy létre is jött. Ez egy esetmegbeszélő jellegű csoport volt, és a lehetőségekhez képest egészen jó határfokkal működött.

K. Z.: Azt hiszem, hogy egy pedagógusban, aki egy ilyenre jelentkezik, már eleve megvannak azok a késztetések, az a motiváltság és felismerés, hogy talán valamit nem jól csinál, vagy jól csinál, de igényli a kontrollt, a segítséget. De a legtöbb pedagógus nem akar ilyesmiben résztvenni, mert nincs ideje, és nincs rá pénze. A ta-

nároknek szinte minden idejük azzal megy el, hogy az oktatásra koncentrálnak, hiszen ezt kérik számon tőlük. A nevelés kérdése háttérbe szorul. Egy pedagógusnak azonban nemcsak oktatni kéne, hanem mintát mutatni is. De hogy mutasson mintát, mikor ő maga is ugyanolyan anyagi és erkölcsi problémákkal küszködik, mint a társadalom többi tagja?

Mindamellett azt gondolom, hogy kisebb létszámú csoportokkal és osztályokkal sokkal intenzívebb és hatékonyabb munkát lehet végezni. Jó lenne, ha minden osztály olyan létszámmal tudna működni, ami még átlátható és kezelhető, mintaadásra alkalmas. Ha egy huszonhat fős osztályban csak négy gyerek problémás, akkor az már elviszi az energiákat. Vagy a problémás gyerekekkel nincs elég idő foglalkozni, és akkor ők még inkább peremre szorulnak, vagy az egész osztálynak a rovására megy a dolog. Vagy pedig a pedagógus készül ki. Én a kisebb létszámú osztályok létrehozását tartanám elérendőnek. Kisebb leterheléssel, nagyobb szabadsággal.

T. É.: A szülők hogyan viszonyulnak a tanácsadóhoz?

K. Z.: Azt tapasztalom, hogy ha az iskolában van valamely probléma a gyerekekkel, a szülő először az iskolával próbál valamit kezdeni, például elmegy a fogadóórára megbeszélni, és csak ha további probléma van, akkor jelentkezik a nevelési tanácsadóban. A család és az iskola nem választható szét. Nem az a helyzet, hogy a pedagógus beutalja ide a gyereket és végeztünk, hiszen nekünk az iskola felé visszajelzési kötelezettségünk van. Illetve a problémás eseteknél kimegyünk az iskolába. Ott nem vizsgálunk, mert az lehetetlen, viszont mindig konzultálunk az illetékes pedagógussal. Sokszor a nevelési tanácsadóban dolgozók veszik fel a kapcsolatot a pedagógussal, fordítva kevésbé jellemző.

P. I.: Nem tudunk dolgozni a gyerekekkel anélkül, hogy ez a három szereplő ne lenne együtt az esetben. Ha probléma van, akkor majdnem kivétel nélkül mindig fel szoktuk venni a kapcsolatot a pedagógusokkal.

K. Z.: Az óvodai problémák esetén is kell kapcsolatot tartanunk az intézménnyel, az ott dolgozókkal, akik a gyerekekkel foglalkoznak. Még akkor is, ha nem ő küldte a gyereket, hanem mondjuk a szülő hozta. Van úgy, hogy a szülő jelentkezik azzal, hogy eddig kezelhető volt a gyerek, most meg nem kezelhető, csavarog, súlyosabb esetben az öngyilkosság is megjelenik. A drogozás hála istennek kevésbé jelenik meg itt problémaként.

T. É.: Ennek van valamilyen speciális oka?

K. Z.: Van a területen olyan intézmény, illetve személy, aki a drogosokkal foglalkozik. A kezelés módja is egészen más, sportfoglalkozásokat szerveznek például, megelőző jellegű programokat csinálnak. Ha valamilyen más probléma kapcsán kiderül ilyesmi itt nálunk, kisebb gyerek esetében például, akkor természetesen mi is foglalkozunk vele, vagy a megfelelő drogambulancián vagy szakintézményben helyezzük el. Ennek a nagyon komplex kérdéskörnek egészségügyi kezelésére mi ebben az intézményben nem vagyunk felkészülve.

Visszatérve a szülőkhöz, azt gondolom, hogy örvendetes dolog, és a változások jele, hogy egyre több szülő keres meg minket. Már nem szégyell a nevelési tanács-

adóhoz fordulni olyan típusú dolgokkal, mint bepisilés, bekakilás, szempislogás, tikkelés, enyhe magatartás-zavarok vagy kezelhetetlenségi problémák, dackorszaki kitörések, vagy beszédzavar. Van egy kolléganőnk, aki a három év alatti korban előforduló alvási, evési, kezelhetetlenségi problémákkal foglalkozik, amik kezelésre szorulnak, mert később esetleg erre épülhetnek a komolyabb zavarok.

Vagy hozzánk fordulnak a szülők a gyerek szociális beilleszkedésének zavarai esetén is, amik talán apróságnak tűnnek: nehezen megy óvodába, állandóan sír, nem engedi el az anyját, vagy olyan, hogy nem beszél az óvodában, félrevonul. Sokszor a nagyon hangos problémákat kapjuk meg, de ha kimegyünk az óvodába, akkor látjuk, hogy az, aki csendben van, azt szoktuk mondani, hogy „a sarokban ülve eszi a szemetet”, azt a kutya sem veszi észre, mert nem okoz problémát, nem zavarja a többieket és a pedagógus munkáját. Vagy a szülő veszi észre a gyerek fájdalmát, és elhozza, vagy ha kimegyünk, és véletlenül mi észrevesszük, akkor is ide kerülnek.

P. I.: Volt olyan eset, hogy a gyerek négy éve nem mondott mást az óvodában, csak igent és nemet, de csak az idén küldték el, mert most lett nagycsoportos. Addig nem zavart senkit.

T. É.: Ezek mögött a tünetek mögött milyen családi problémák húzódnak meg?

P. I.: Nagyon gyakori, hogy egy családban a szülőnek van problémája, és a gyerek az, aki a tünetet viszi. A szülő tulajdonképpen maga előtt tolja a gyerek problémáját, de a kezeléskor nagyon hamar kiderül, hogy a háttérben van a gond. Ilyenkor szoktunk kezdeményezni családterápiát, képzett szakemberekkel. Bizony itt Békásmegyeren különösen érezhetők a halmozódó problémák. Nagyon sok családban van tartós munkanélküliség, és ez egyértelműen szétzilálja a családokat. A pénzügyi problémák miatt állandó a veszekedés, az alkoholizálás, a durva esetek sem ritkák. Különösen a kiskamasz, serdülőkorú gyerekeknél látszik ennek a deviancia felé sodró hatása. Csavarognak, bandákba kerülnek, nincs igazán összefogva a fiataloknak ez a rétege. Ez nyilván meglátszik másutt is, és iskolai magatartási problémaként is jelentkezik.

K. Z.: A válások száma egyre nő, az alkoholizmus ismert probléma, a pénztelenség pedig közvetve jelentkezik. Egyre kevesebben tudnak például nyaralási lehetőséget vagy értelmes elfoglaltságot biztosítani a nyári szünetre, és itt Békásmegyeren kevés olyan intézmény van, amely képes lenne arra, hogy összefogja az ilyen korú gyerekeket és lekösse őket. A művelődési házban ugyan vannak programok, de úgy tűnik, hogy nem tudnak igazán vonzóak lenni. Nagyon sok az olyan tíz-tizenkét éves gyerek, aki még soha nem volt nyaralni, nem volt távol a családtól. Ha a szülők jó esetben dolgoznak, vagy rosszabb esetben munkát keresnek, akkor mit tud csinálni a gyerek, hát csavarog. Reggel elindul kulccsal a nyakában vagy anélkül, és nem tudni, hogy egész nap hol jár. Még ha a szülő megpróbálja valahogy kontrollálni, akkor sem nagyon tudja. Nagyon nagy jelentősége lenne annak, hogy valamilyen regeneratív programot tudjanak nekik biztosítani. Az új élmények, vagy csak a megnyugtató környezet nagy hatással lenne rájuk, kikapcsolná a gyerekeket. Most viszont semmi sincsen az égvilágon, csak az agresszió meg az unatkozás, és ez

erősen visszahat szociális alkalmazkodó képességükre és kommunikációs készségükre. Sokszor a gyerekek egyszerűen képtelenek elmondani, hogy mi történt velük.

P. I.: Ennek a kapcsolatteremtő készség is kárát látja. Nincsenek élményeik, illetve ha vannak, nem tudnak róluk beszélni. Ezeket a gyerekeket irányítani kellene. Voltak az elmúlt nyáron napközis táborok, de hát ezek jórészt alsó tagozatos gyerekekkel szerveződtek, ott sem láttam kamaszokat. A Mentálhigiénés Programiroda kért fel táborvezetésre, két csoporttal is csináltam, ötödik-hatodik osztályosokkal. Az igazat megvallva ez sem jelentett igazi felüdülést nekik, mert iskolai közegben szerveződött, strandra jártak, meg foglalkozások voltak. De legalább történt valami.

T. É.: *Ezek a problémák kapcsolódnak egyes társadalmi csoportokhoz?*

K. Z.: A rosszabbul kereső, képzetlenebb családok gyerekei is előfordulnak nálunk, és találkozunk más helyzetűekkel is. A másik szélsőség is előfordul. Lehet, hogy anyagilag nagyon jól eleresztett gyerekekről van szó, de érzelmileg és szociálisan koránt sincsenek jó helyzetben. Talán a drogosok között inkább ez utóbbi csoportok fordulnak elő, már csak azért is, mert a drog vásárlásához pénz kell. Egyébként, akik anyagilag tehetősek mondhatók, azok nem biztos, hogy a területi nevelési tanácsadóba jönnek a gondjaikkal. Hiszen ma már a maszek pszichológusi rendelők száma is emelkedik. Ők egy magánrendelést is meg tudnak fizetni, meg talán az anonimitás biztosítása is fontos a számukra, és úgy érzik, hogy az ott jobban garantált.

T. É.: *Vannak speciálisan a munkanélküliséggel összefüggő nevelési problémák?*

P. I.: Úgy látom, hogy a munkanélküliség esetén világosan kiderül, hogy a családoknak nincs küzdési stratégiájuk, így aztán a gyerekek sincs, és a családnak a gyerekekkel kapcsolatban sincs. Lehet, hogy amiatt, hogy túlterheltek, más dolgok vonják el a figyelmüket, vagy az is lehet, hogy a gyerek lázadása sem jelentkezett eddig. Ha rosszabbak a viszonyok otthon, lekötötték a szülők, megjelennek a devianciák, vagy valami elhallgatás, valami szeretetlenség és kiszámíthatatlanság van a családi légkörben, a gyerek reakciója is vadabb lesz. Ha a baj előtt sem tudtak mit kezdeni a saját problémáikkal, vagy a gyerek részéről egy szelidebb jelenséggel, akkor a rosszabb helyzet végképp felszínre hozza ezt a hiányosságot.

T. É.: *Tehát a munkanélküliség felerősíti a látens problémákat.*

K. Z.: A szülő kénytelen otthon lődörögni, vagy elmegy munkát keresni. Ma már teljesen nyilvánvaló a gyerekek számára, ha a szülő munkanélküli.

P. I.: A célt kéne megtalálni, ez a nagy gond az iskolában is; pályaaorientációra lenne szükség. Jobban kéne erre figyelni. A gyerekek előtt nincs igazán értelmes cél. Az örömök hajszolása van, és nem nagyon lehet a média hatása alól kivonni őket. És bizony feszítő boldogtalanság-érzést okoz a vágyak és az elérhető dolgok közötti különbség. Ezt tetézi, hogy a családok és a gyerekek is kilátástalannak látják a valóságos helyzetet, nincs meg a gyerek számára a külső ösztönzés, a biztatás, a mellette állás, az odafigyelés. Cél nélkül nincs mire törekedjen. A továbbtanulás teljesítményszinthez kötött, amit nem tud elérni, mert nem ösztönzi senki. Másrészt a

továbbtanulás egyre inkább anyagi kérdés. A továbbtanulásban az anyagiak szelektálnak már középszinten is, és még inkább a felsőoktatásban.

T. É.: Ilyen helyzetben mit tud nyújtani a tanácsadó a hozzáfordulóknak?

P. I.: Az egyének erőpotenciáljait igyekszünk feltárni és erősíteni. Nagy jelentősége van annak, ha a gyerekről a szülőnek pozitívumokat jelzünk vissza. Sokszor ezt elérni, hogy ne csak a gyerek negatívumait, elviselhetetlenségét, rosszságát lássa, hanem azt is, hogy van olyasmi, amiért ezt a gyereket szeretni lehet. Nagyon gyakran meg lehet változtatni a szülői attitűdöt, ami a felelősségérzetet is erősíti, meg azt a tendenciát is, hogy saját maga tudjon kezdeni valamit a problémáival. Hogy ne csak a tehetetlenséget élje át. Ha a gyerekben lát valami lehetőséget, amit szeretne, amiben bízhat, hogy mégis lesz belőle valaki, akkor ettől a saját lelkiállapota és a családi légkör is javulhat. Mi ilyen megerősítést, támogatást tudunk adni. Nagyon nagy siker, ha át tudjuk formálni az attitűdjüket, magukra és a körülményeikre vonatkozóan, tehát hogy másképpen lássák a helyzetüket, a jövőjüket.

K. Z.: Nem tanácsokat adunk, tehát nem mondjuk meg, hogy ezt kell csinálni, vagy azt kell csinálni.

T. É.: Az önközöz fordulókat tanácsot várnak?

K. Z.: Sokszor igen. De nekünk az a dolgunk, hogy a körülményeiket megismerve az adott családnak adjunk egy olyan megerősítést, hogy saját maga el tudjon indulni.

P. I.: Mintát tudunk adni a konfliktusmegoldó stratégiákra.

K. Z.: Persze azért van olyan család is, amelyiknek konkrét segítséget kell adni. Nem egy esetben a szociális osztály segítségével a lakáshelyzet javításában, a nagyon súlyos anyagi helyzetek megoldásában is tudunk közvetíteni, illetve kézzel fogható segítséget szerezni. Kérünk pénzt a szociális osztálytól, vagy bekísérjük a szülőt az egészségügyi intézménybe. Ilyesmit is végzünk a szakmai munka mellett. Néha állást is keresünk, a kapcsolataink révén próbálunk megoldást találni.

P. I.: Vannak krízishelyzetek, ahol konkrét segítséget kell nyújtani, hiszen az ilyen helyzetben lévő családok sokszor azt sem tudják, hogy milyen intézményhez kellene fordulniuk. De azért ezeket a feladatokat zömében a Családsegítő Szolgálat látja el.

K. Z.: Én úgy látom, hogy a szülők és a pedagógusok esetében is túlságosan gyakori, hogy azt várják, hogy majd valaki megmondja nekik, mit is kell csinálni. Ilyen szempontból nálunk néha csalódás is éri őket. Tehát van, aki nem azt kapja, amit várt. De nagyon sokan rájönnek arra, hogy a saját maguk energiáit kell mozgósítaniuk, és ezekben az esetekben a gyerek szempontjából is pozitív eredmények születnek, és a szülő életében is pozitív változás következik be. Ez hat igazán. A direkt tanácsot, ami arra vonatkozik, hogy mit kell tenni, a szomszédasszony is meg tudná adni, és vagy beválik, vagy nem. Ha nem, akkor legyinteni lehet rá. Nagyon nehéz ezt elfogadtatni a szülővel és a pedagógussal is. Az idő is sürgeti őket, ezért türelmetlenek. A pedagógus beutalja ide a gyereket, és előfordul, hogy egy hét múlva már közli, hogy nem volt érdemes, mert semmit nem tudtak vele csinálni, csak homokoznak, meg játszanak vele.

Annak ellenére, hogy mostanában elég sok szó esik a pszichológiáról, és a pszichológiai kultúra is egy kicsit fejlettebb lett, mint tíz évvel ezelőtt volt, és mi magunk is sokszor tartunk előadást szülőknek és pedagógusoknak, még manapság sem tartunk ott, ahol kéne. A pedagógusokkal nagyon csínján kell bánni, mert sokszor azt érzik, hogy a pszichológus olyan valaki, akinek joga van őt ellenőrizni, kontrollálni. Ez azután indulatokat kelt, ami nehezíti az együttműködést.

P. I.: Az iskolapszichológusi állás is elég kevésbé terjed még manapság.

K. Z.: A kerületben is csak két-három iskolának van iskolapszichológusa.

T. É.: *Velük milyen a kapcsolatuk?*

K. Z.: Változó. Az iskolapszichológusnak iszonyú teher van a vállán. Egy mamut iskolában, ahol ötszáz vagy ezer gyerek tanul, rengeteg a problémás gyerek, és rengeteg pedagógussal kell felvenni a kapcsolatot. Velünk abban áll a kapcsolata, hogy azokat a problémás eseteket konzultálják meg velünk, amikor látszik, hogy terápiára van szükség, amire neki nincs lehetősége, mert olyan mennyiségben ezt nem lehet csinálni. Inkább a szűrés a dolga, és a pedagógusokkal való kapcsolattartás.

P. I.: Én úgy látom, hogy ez ma még inkább egy missziós munka. Kialakult már a hálózat, de még nincs meg a hagyománya és a munkakultúrája. Mert teljesen más szakmai közegben dolgozni egy pszichológusnak, és más egyedül. Én is tapasztaltam, hogy milyen például a közgazdászok között, teljesen más gondolkodású emberek között működni, és elfogadtatni magunkat. Azért is olyan üdítő szakmai teamben dolgozni, itt a tanácsadóban, mert kicsit viccesen szólva az ember saját mentálhigiéniéje itt biztosítva van. De olyan helyen, ahol másfajta a szakmai kultúra, ott bizony beleütköznek az iskolapszichológusok az előítéletekbe, amik a szorongásokból erednek. Igencsak fontos téma lenne a közösségi mentálhigiénié, ami szervezetfejlesztési kérdés is olyan értelemben, hogy milyen az iskolai testület légköre, és annak milyen hatása van a gyerekekre, vagy milyen lenne az az optimális szervezési forma, ami ilyen szempontból megfelelő volna.

T. É.: *Van olyan intézmény Magyarországon, ahol ez jól működik?*

P. I.: Gerevich nevéhez fűződik ennek a megvalósítása, ő már régen leírta ezeket a dolgokat. Ennek ellenére nem hiszem, hogy ez átment volna a gyakorlatba, éppen csak kísérleti állapotban van. Mint ahogy hiába írta le néhány jelentős szakember a pedagógiai szociálpszichológia fontosságát, és hiába próbálták bevezetni, például a közgazdaságtudományi tanárképzésbe ezeket a kísérleti tananyagokat. Végül is mindig az a konklúzió, hogy mindennek az az alapja, hogy rossz a szelekció, vagyis a leendő pedagógusok kiválogatása. Bekerülnek olyanok, akik intoleránsak, neurotikusak, zárt személyiségek, mert a memória és egyéb olyan képességek szerint szelektálnak, amik a tanári pálya szempontjából nem fontosak. Ezt követően a szakmai szocializáció sincs a helyzet magaslatán, és a kimeneti szabályozás sem éri el azt a mértéket, amit a felsőfok előír. Nem elég jól kidolgozottak a pályaprofilok stb. Egy szóval visszajutunk a problémák gyökeréhez, a tanárok alapképzéséhez. A gyakorlatban is elég közletről látom a pedagógus pálya kontraszelektív jellegét.

T. É.: Mindezt figyelembe véve mi az esélye annak, hogy a helyzet megváltozzon?

K. Z.: Azt tehetjük, hogy az igazán segítségre szorulóknak mellé állunk, és konkrét esetekben nyújtunk segítséget.

P. I.: Vannak azért kivételek, hiszen vannak igen felkészült és kiváló tanárok az iskolákban, és velük jó a kapcsolatunk. Szóval azért nem reménytelen a helyzet. De nem ártana társadalmi méretekben átgondolni ezeket a dolgokat, és olyan nagy hatású eszközöket is felhasználni, mint például a média, ami nagyobb tömegeket képes elérni. Azt gondolom, hogy a legnagyobb esélye van annak, hogy a gyerekeken keresztül lehetne formálni a családokat, ha az iskola képes lenne kommunikációt kezdeményezni a szülőkkel. Azok a családok, amelyek a társadalom peremére szorultak, ellenségnek érznek minden intézményt. Nyilván az iskolába is szorongással és szégyennel mennek be, és halmozottan érinti őket a gyerek problémája. Ez még jobban eltávolítja őket az intézménytől. Azt gondolom, hogy ez a régi érában sem volt megoldva, most meg egyre rosszabb. Minden feszültség azokon a pontokon bukik ki, ahol találkozik a szélesebb társadalommal. Legyen ez a kereskedelem vagy bármelyik intézmény, és főleg az iskola. Mert abban a gyerek erősen involválódva van. A gyerek problémája, amit az iskola nem old meg, ehelyett visszautalja a családba, bűntudatot kelt benne. És sajnos az esetek többségében nem tudnak egymással kommunikálni. Ha a pedagógusok képesek lennének ezt a dolgot kezelni, ha olyan lenne az iskola működése, hogy jobban be tudná vonni a szülőt, akkor javulna a helyzet. Elvértve már vannak próbálkozások arra, hogy az iskola kapuit kinyissák, hogy kulturális és társadalmi események színhelyévé tegyék, és ilyen módon közelebb kerüljenek a szülőkhöz.

Annak kellene megvalósulnia, hogy az egyszerűbb emberekben is igény ébredjen az ilyen szolgáltatások iránt, vagy hogy egyáltalán tudásuk legyen róla. Ma még kissé szétesik a kezelés folyamata, mert máshol kezelik az alkoholista apát, a beteg anyát, a neurotikus gyereket, akik egy családhoz tartoznak.

K. Z.: Voltak kísérletek arra, hogy ezek a funkciók bekerüljenek az iskolába, de az ilyen kissé megalomán elképzelések nem valósultak meg. Az volt a tapasztalat, hogy ilyenkor a tanár még annyi erőfeszítésre sem kényszerül, hogy elküldje ide a gyereket. Mert azért ezeknek a beutalóknak, amellet, hogy a pedagógusoknak adminisztratív többletterhet jelentenek, megvan az a funkciójuk, hogy a pedagógusok legalább egyszer pontosan megfogalmazzák, hogy miben látják a problémát. Amikor bent voltunk az iskolában, akkor egyszerűen csak leküldték a gyereket, akkor is, ha csak rossz volt, vagy valamiféle definíciós zavar volt. Ha bármi gond volt, menj le szépen a pszichológushoz, aztán kész. A gyerek sem tudta, mért kell neki oda menni.

P. I.: Ha ide elküldik, a szülőnek is végig kell gondolnia a dolgot, és ez már a szülőt is bevonja egy kicsit a helyzetbe. Ha problématudata van, akkor már vele is lehet valamit kezdeni

K. Z.: Az is fontos szempont, hogy nem mindig a konfliktust keltő környezetben lehet a konfliktust megoldani. Ha az iskolában vagy a családban van a konfliktus, ak-

kor lehet, hogy az itteni nyugodtabb légkör, az eltérő minták másféle élményt nyújtanak. Komplex kezelés címén nem lehet minden funkciót egybeépíteni.

P. I.: Azt gondolom, hogy nem valamifajta rendszerben kellene megoldani a dolgokat, hanem nekünk kellene rendszerszemlélettel rendelkezni. Ha így közelítjük meg a dolgot, akkor bármelyik elemével találkozunk, azon keresztül befolyásolhatjuk a rendszer egészét is. Ehhez azonban gördülékenyebb kommunikáció kellene a társintézmények között.

T. É.: *Ma ennek melyek a gyenge pontjai?*

P. I.: Igazából nincsenek hivatalos háttérintézményeink, illetve kicsi a kapacitásunk ahhoz, hogy állandóan működő, élő kapcsolatunk legyen minden oktatási intézménnyel.

K. Z.: A pedagógusok szemléletében egyértelműnek kellene lennie, mi az, ami az ő kompetenciája, és mi az, amiben mi segíthetnénk, ha ő már nem boldogul. Vannak olyan feladatok, amik egyértelműen nem tartoznak az iskola, vagy a tanár feladatkörébe: például egy mentálisan beteg gyerek kezelése nem az ő dolguk. De vannak olyan konfliktusok, amelyeket abban a csoportban kell megpróbálni megoldani, ahol keletkeztek. A különbséget fel kell ismerni. Például annak, hogy egy gyerek bohóckodik az órán, nincs mindig komolyabb pszichés háttere. Sokszor előfordul, hogy kérdés nélkül kapjuk a gyerekeket. Az, hogy baj van vele, az kevés. Nem derül ki pontosan, hogy mi a probléma, mire várnak választ. Sokszor nem is akarnak konkrét dolgot, csak belefáradtak, mi meg elkezdjük az őseket kutatni, holott nincs is komoly probléma. A problémák megítélése beletartozik a pedagógiai szakmai kultúrába. Ezt a képességet kellene fejleszteni.

(Az interjút Tót Éva készítette)